

Asia: VN/23816/2023

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä laiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta ja ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään.

Yleisesti esityksestä

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi vastaanottolakia väliaikaisesti niin, että vastaanottopalveluna myönnettävän vastaanottorahan ja käyttörahan määrää pienennettäisiin. Niiden määrä ehdotetaan laskettavaksi sille minimitasolle, joka on mahdollista suhteessa kansalliseen sosiaaliturvaan. Esityksen tavoitteena on toteuttaa hallitusohjelman mukaista kirjausta vastaanottorahan ja käyttörahan pienentämisestä perustuslain ja vastaanottodirektiivin sallimaan minimiin sekä tavoitella säästöjä.

Helsingin kaupunki ei kannata esitystä. Esitys vaarantaa toteutuessaan henkilön oikeuden välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Se heikentää lasten oikeuksien toteutumista sosiaaliturvan tason jäädessä minimitason alle. Oleskelun tilapäisyys sosiaaliturvan alentamisen kriteerinä ja vastaanottorahan rinnastaminen toimeentulotuen perusosan alentamiseen eivät ole toimivia tai johdonmukaisia ratkaisuja, sillä vastaanottorahaa saavalla henkilöllä ei ole juurikaan mahdollisuutta vaikuttaa tilanteeseensa. Vastaanottorahan leikkaaminen ja uudet määräytymisperusteet asettavat vastaanottorahaa saavat eriarvoiseen asemaan muiden viimesijaista sosiaaliturvaa saavien kanssa.

Hallituksen esitys vastaanottolain muuttamisesta kohdistuu erityisen haavoittuvassa asemassa oleviin henkilöihin, kuten lapsiin, yksinhuoltajiin, ikääntyneisiin ja vammaisiin. Vastaanottorahan leikkaaminen kohdistuu valtakunnallisesti noin 8000 lapseen. Kuten hallituksen esityksessä nostetaan esiin, Lapsen oikeuksien komitea kiinnittää loppupäätelmässään 2.6.2023 huomiota turvapaikanhakijalasten asemaan. Suomea vaaditaan varmistamaan lasten oikeuksien toteutuminen, muun muassa välttämällä sosiaaliturvaetuuksien leikkauksia, jotka vaikuttavat köyhyyden ja syrjäytymisen vaarassa oleviin lapsiin.

On myös hyvä huomioida, että tällä hetkellä vastaanottokeskuksien rekisteröityneistä henkilöistä noin 80 % on Ukrainan sotaa paenneita tilapäistä suojelua saavia henkilöitä, joihin nämä esitetyt muutokset kohdistuisivat.

Hallituksen esityksessä todetaan yhtäältä, että ehdotetut säädökset olisivat sukupuolineutraaleja mutta toisaalta todetaan, vaikutukset olisivat suurimmat yksin asuvien ja yksinhuoltajien kuukausittaiseen toimeentuloon, erityisesti yksityismajoituksessa asuvilla. Suurin osa yksinhuoltajista on naisia. Helsingissä valtaosa turvapaikanhakijoista majoittuu yksityismajoituksessa.

Esityksessä on myös nostettu esiin useita perusteluita, jotka ovat sosiaaliturvan heikentämistä vastaan, kuten esimerkiksi taloudellisen niukkuuden ja epävarmuuden tuomat sosiaali- ja terveysvaikutukset sekä hyväksikäytön riskit. Näillä on todennäköisesti myös heikentäviä ja korjaavien palvelujen tarvetta lisääviä vaikutuksia kotoutumiseen, kun siirrytään kuntaan. Siten nämä ehdotetut muutokset lisäisivät kunnan ja hyvinvointialueen kustannuksia.

Hallituksen esityksessä suunniteltujen säästötavoitteiden toteutuminen tulee jäämään arvioitua alhaisemmalle tasolle, sillä esityksessä ei ole esimerkiksi huomioitu mahdollista täydentävän vastaanottorahan myöntämiseen kohdistuvaa lisätarvetta sekä siitä aiheutuvaa lisätöytä. Esityksessä mainitaan myös mahdollisuus majoittua vastaanottojärjestelmän majoituspalveluihin, mikäli henkilön toimeentulon taso heikentyy. Esityksessä ei ole kuitenkaan tuotu esille vastaanottokeskusmajoituksen kalleutta suhteessa yksityismajoitukseen tai tehty hintavertailua majoitusvuorokausien hinnoista. Vaikutusarviota ei ole myöskään tehty vastaanottolain 32 §:n mukaisen asiakasmaksun perimisen tehostamisesta tai mahdollisesti asiakasmaksun korottamisesta suhteessa säästötavoitteeseen.

Hallituksen esityksessä tulisi arvioida monipuolisemmin taloudellisia ja yhteiskunnallisia vaikutuksia. Lakimuutoksella tavoitellut säästöt eivät toteudu sellaisenaan, sillä useita suoria ja välillisiä taloudellisia vaikutuksia on jäänyt arvioimatta. Helsingin kaupunki esittää, että hallituksen esityksen mukaista väliaikaista lakimuutosta ei toteuteta, vaan vastaanottorahan määräytymisperusteet ja määrä sekä muutoksen kokonaisvaikutukset käsitellään kattavammin vastaanottolain uudistamishankkeen yhteydessä hyödyntämällä eri tahoilta kerättyjä palautteita ja kuulemalla heitä.

Vastaanottorahan määrästä ja tilapäisestä oleskelusta

Hallituksen esityksessä toimeentuloturvan tason laskemista perustellaan henkilön oleskelun tilapäisyydellä. Henkilön tilapäinen oleskelu ei kuitenkaan perustu esimerkiksi lyhytaikaiseen turismiin ja mahdollisuuteen palata kotimaahansa saamaan taloudellista turvaa, vaan se perustuu hallintoviranomaisen päätöksen käsittelyaikoihin oleskelulupahakemuksen käsittelyn aikana. Henkilö ei itse voi paljoakaan vaikuttaa käsittelyaikoihin. Lisäksi Suomessa ei sovelleta toimeentuloturvan tason määrittelyssä samanlaisia käytänteitä kuin esityksessä mainituissa vertailumaissa. Muiden maiden vertailussa toimeentuloturvan tasoa oli määritelty esityksessä esimerkiksi sen mukaan myötävaikuttaako henkilö asiansa ratkaisemiseen myönteisesti. Esitys ei sisällä realistista arviota mahdollisuudesta lyhentää hakemusten käsittelyaikoja, turvapaikkahakemuksen käsittelyn toteutumisesta lain määrittelemässä kuuden kuukauden määräajassa tai nykyisen vastaanottolain mukaisen määräajan lyhentämisen vaikutuksista päätöksenteon luotettavuudelle.

Hallituksen esityksessä on todettu, että vastaanottorahan määrä voi perustellusti olla alempi kuin mitä toimeentulotukilain 10 §:n pykälän mukainen toimeentulotuen perusosan alentaminen mahdollistaa, sillä vastaanottokeskuksen asiakkaaksi rekisteröity henkilö voi saada merkittävän osan

välttämättömästi toimeentulotuesta ja huolenpidosta palveluina ja hyödykkeinä. Hyödykkeiden osuuden tulisi olla 30 prosenttia toimeentulotukilain 9 §:ssä säädetyn perusosan määrästä. Esityksessä on kuitenkin todettu, että hyödykkeet eivät käytännössä kata 30 prosentin osuutta toimeentulotuen perusosan määrästä eli vastaanottorahaa saavan henkilön viimesijainen sosiaaliturva jää jo nyt alle minimitason. Toimeentulotukilain 27 §:n 2 momentissa todetaan, että jokaisella maassa oleskelevalla henkilöllä on oikeus saada kiireellisessä tilanteessa tukea välttämättömän avun turvaamiseksi siten, ettei hänen oikeutensa välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon vaarannu.

Vastaanottorahan sidoksisuuden katkaiseminen toimeentulotuen perusosan määräytymiseen ja sen kytkeminen toimeentulotuen perusosan alentamiseen ei ole toimiva. Perusosan alentaminen on lähtökohtaisesti seurausta henkilön moitittavasta toiminnasta, kun tämä ei ole edistänyt omaa itsenäistä suoriutumistaan ja asiakkaalla on myös mahdollisuus korjata omaa toimintaansa. Hallituksen esityksessä perusosan alentaminen kytkeytyy kuitenkin tilapäiseen oleskeluun, jonka keston henkilöllä ei ole juurikaan vaikutusmahdollisuuksia eikä se johdu henkilön moitittavasta toiminnasta. Toimeentulotukilain 10 §:n mukaan toimeentulotuen perusosan alentaminen voi olla kestoaltaan enintään kaksi kuukautta kerrallaan kieltäytymisestä tai laiminlyönnistä lukien. Vastaanottorahaa saavan henkilön kohdalla kyseessä on huomattavasti pidempi aika ja ilman laissa mainittua laiminlyöntiä tai kieltäytymistä.

Pormestari 12.3.2024 § 24

Pellilä Sisko
Helsingin kaupunki, Kaupunginkanslia